

Концепт «мови як мистецтва вираження» Б. Кроче та принцип толерантності у контексті комунікативної взаємодії засобами ЗМІ /Свінціцька О.І. //Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності : II Міжнародна науково-теоретична конференція (17 грудня 2009 року) : зб.матеріалів / [за заг. ред. П.Ю. Сауха]. – Житомир : Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2009. – С. 229-232. (4 с., 0, 2д.а.) (матеріали конференції)

Свінціцька Олена,
аспірант кафедри філософії
Житомирського державного університету імені Івана Франка

**Концепт «мови як мистецтва вираження» Б. Кроче та принцип
толерантності у контексті комунікативної взаємодії засобами ЗМІ**

...Будь-яка філософська система
вирішує комплекс історично даних проблем,
створюючи умови для постановки інших
проблем і нових систем. Так було завжди і
так завжди буде...(Б. Кроче)

У колі філософських дослідницьких інтересів нині перебуває проблема толерантності. До неї виявляє інтерес й теорія комунікації. Адже, в період засилля в суспільстві «шедеврів мас-медійності» та «війн по телевізору» (У. Еко) актуальним постає питання толерантності: міждержавної, економічної, міжкультурної та ін. Тому доволі часто останнім часом це поняття привертає увагу філософії культури, лінгвістики, соціальної психології тощо..

Одним із фундаментальних філософських, естетичних, лінгвістичних досліджень, у якому аналізується комунікативна проблематика, є «Естетика як наука про експресію та загальну лінгвістику» Б. Кроче. У ній автор, висловивши думку про тотожність науки про «мистецтво експресії» та лінгвістики, актуалізував філософсько-естетичну проблеми мови та

комунікації. Основні тези італійського філософа, які розкривають сутність «мистецтва expression», зводяться до наступного. «Мистецтво вираження» – суто інтуїтивний акт, вільний від логічно-дискурсивних «домішок». Воно є об'єктивним фактом. Таке мистецтво є феноменом інтелектуального пізнання, але інтуїція подає образ ніби в чистому вигляді – сутнісно, проте, своєрідно, алогічно долучаючи ще й фантазію людини. Інтуїція та експресія взаємопов'язані, експресія – це виразність, сила вираження почуттів, поглядів тощо, тому інтуїція пов'язана з нею як з формою вираження. Крім того, філософ стверджує: невираженого образу в «мистецтві expression» не існує.

Існує зв'язок між експресією людини та її комунікацією, наприклад художньою. Так, для митців, що виражають себе та пізнають світ, образи, є лише знаками та іменами, які й намагаються вони поєднати в єдиний мистецький твір. При цьому виникає проблема адекватної передачі йому образу, зафіксованого інтуїцією й експресією. В цьому випадку, на думку Кроче, ми й актуалізуємо питання про техніку подання даного образу. Однак, розрізнення між комунікацією (у даному випадку, це – «техніка») та експресією все ж має бути, бо «техніка» (комунікація) – це комплекс навичок і умінь, орієнтованих на практичне використання у спілкуванні, для мистецтва вона є методом відтворення образу, зрозумілого для «не-Я».

Оскільки одним із різновидів «мистецтва вираження» можна розглядати журналістську практику, то пропонуємо розглянути тексти українських ЗМІ на предмет реалізації ними принципу толерантності. Так, свого часу М. Кондаков відніс до нього втілення у елементах повідомлення ознак рефлексивності та симетричності, а А. Купіна вважала, що центральним при аналізі толерантних стосунків має бути категорія діалога (полілога). Тому спробуємо осмислити це питання, на теоретико-методологічному підґрунті першого, з окреслених, підходів.

Ознаками рефлексивності у журналістському тексті є наявність аргументації, топосів (положень, понять та принципів, які визнаються всіма,

не потребують доведення і виступають основою аргументації), ентимеми (базисної форми переконання (Аристотель), яка побудована з топосів, що реалізуючи схему імплікативного відношення посилення/засновку і висновку, робить це відношення «зворотнім»: із висновку дізнаємося про посилення). Останнє доволі часто використовується у журналістських матеріалах і будується, за В. Маровим, за певними схемами або правилами: рефлексивної транзитивності – висновок проектується на вихідне посилення (топос), яким є побутуюча на сьогодні думка. (Причому висновок ніколи не «нав'язується», він лише пропонується до роздумів адресату мовлення. Зрозуміло, що така схема аргументації сприймається як толерантна). Другим правилом є редукція, яка будь-яке положення, що так би мовити важко піддається розумінню, зводить до твердження чи ідеї. Третім правилом є рекурсивність, суть якої зводиться до того, що значення певного аргумента визначається за допомогою значень, властивих попереднім аргументам.

Вказані правила дозволяють періодичним виданням реалізовувати свою професійну діяльність на принципі толерантності, який проявляється, передусім, у прагненні до діалогу. (Останній передбачає у комунікаторів терпимість до чужої думки, миролюбність, неворожість, неконфліктність, схильність до співпраці та ін.). Однак, такий діалог можна кваліфікувати як діалог зі слабо вираженими ознаками толерантності: він полягає, власне, в униканні конфліктних тем та ситуацій, відсутності категоричності у формулюванні своєї позиції, прагненні до нейтралітету). Характерною ознакою подібних текстів є й «орієнтація на чуже слово» (М. Бахтін), як неодмінну умову інтерсуб'єктивного діалога, що виражає рефлексію через топіку. Вкажемо, що такий діалог, як засвідчили результати нашого дослідження, є основним у сучасній українській журналістиці, його реалізація у журналістських текстах починається вже із їх заголовків, що формує у реципієнтів певне враження.

Отже, журналістські тексти мають свої «коди» подання повідомлення на засадах толерантності. До таких своєрідних «кодів» належать передусім

ознаки рефлексивності (транзитивності, редукція, рекурсивність) та симетричності (транспозиції, аналогії). У текстових стратегіях повідомлень вони можуть вживатися як окремо, так і комплексно. Всі вони виступають «цеглинами» у «мистецтві expression» при комунікативній взаємодії засобами ЗМІ на засадах толерантності, якщо цього прагне комунікатор.